

ÖRKÉNY István

EGYPERCES NOVELLÁK

magyarról franciára fordította PASTEUR Jean-Louis

Első kiadás : 1968
Fordítás : 2017

István ÖRKÉNY

NOUVELLES-MINUTE

traduites du hongrois en français par Jean-Louis PASTEUR

Première édition : 1968
Traduction : 2017

MAGYAR PANTEON

- Benne volt az újságokban, hogy két hétig zárva tartunk - mondta a múzeum portása a telefonba. - A Szabadságharc Erekllyei már becsukott, a Liszt Ferenc Szerelmeihez viszont még csak most gyűjtjük az anyagot.

- Hát mit csináljak velük? Ez volt a délutáni program.

- Tessék őket elvinni a Szépművészetibe.

- Ott már voltunk. És gondolja meg: ezek vidékiek, és tizenöt éves lányok. Nekik még többet mondanak a tárgyak, mint a világ legszebb festményei!

- Hát honnan varázsoljak ide egy kiállítást? - kérdezte a portás. - Ráadásul teljesen egyedül vagyok.

A tanárnő hangja oly csalódottan szólt, hogy a portás egy kis gondolkodási időt kért, s aztán kijelentette, hogy délutánra megpróbál összekaparni egy kis anyagot, ami persze nagyon szegényes és hevenyészett lesz. Katalógus híján be kell érniök az ő kalauzolásával.

Az előcsarnokban csak egy gépírásos cédula volt kiragasztva: *Hubauer Sándor Emlékkiállítás.*

PANTHÉON HONGROIS

- C'était dans les journaux, que nous restons fermés pendant deux semaines - dit le concierge du musée au téléphone. - Les Reliques de la Guerre d'Indépendance sont déjà terminées, quant aux Amours de Franz Liszt, nous n'en sommes encore qu'à la collecte des pièces à exposer.

- Ça alors, qu'est-ce-que je vais bien pouvoir faire avec elles ? C'était le programme de cet après-midi.

- Veuillez les emmener au Musée des Beaux-Arts.

- Nous y sommes déjà allées. Et réfléchissez : ces filles campagnardes de quinze ans. Les objets leur parlent bien davantage que les plus belles peintures du monde.

- Et par quel tour de magie voulez-vous que je fasse apparaître ici une exposition ? - demanda le concierge. - Par dessus le marché, je suis complètement seul.

La voix de la professeure trahissait une telle déception que le concierge demanda un court instant de réflexion puis annonça qu'il essaierait pour l'après-midi de racler les fonds de tiroirs en quête d'une petite documentation, laquelle serait forcément très modeste et brouillonne. A défaut de catalogue, elles devraient se contenter de ses notes pour le guidage des visites.

Dans le hall d'entrée, il y avait pour toute affiche un écriteau dactylographié : *Exposition commémorative Sándor Hubauer.*

Az első teremben idősebb Hubauer Sándor bajonettje volt kiállítva, melyet az első világháborúból hozott haza, de ez nem nagyon érdekelte a lányokat. Idősebb Hubauer Sándorné született Süle Mária imakönyvébe is csak épp belepillantottak, pedig ennek az volt az érdekessége, hogy tele volt írva ételreceptekkel. De a következő tárló, melyben már maga Hubauer Sándor volt látható, nyolchónapos korában, anyaszült pucéran, hason fekvő, annál nagyobb sikert aratott.

- Jaj, de cukor - sóhajtotta egy lány, akiben már megszólalt a leendő anya.

És ott volt a kis Hubauer ütött-kopott pléhvödre, lapátkája, talicskája. Egy tejfoga. Himlőoltási bizonyítványa. Egy kis, üvege vesztett szemüvege. (Mint ismeretes, Hubauer Sándor tizenöt éves koráig rövidlátó volt, de ez utóbb elmúlt.)

- Ti is, lányok - jegyezte meg a tanárnő -, járjatok el pontosan az időszakos szemorvosi vizsgálatra.

A következő vitrinben ütött-kopott notesz.

- Hubauer Sándor kora ifjúságától kezdve fillérre följegyezte minden kiadását... Ez pedig egy hímzőgép.

A lányok megcsodálták, pedig csak egy régi típusú, lábajtós, Omag gyártmányú hímzőgép volt, nyolcmilliméteres kilengéssel, amelyen - miközben Hubauer hiába küzdött nagyra törő tervei valóra váltásáért - hitvese reggeltől estig dolgozott... Csak e rosszul fizetett munkával, nyolcmilliméteres monogramhímzéssel tudta előkaparni családjának a mindennapit... Áldott emlékü hímzőgép! Nélküle Hubauer sovány portási fizetéséből hogy is tudott volna egy négytagú család kijönni?

Dans la première salle était exposée la baïonnette de Sándor Hubauer l'Aîné, celle qu'il avait rapportée de la première guerre mondiale, mais cela n'intéressa pas beaucoup les adolescentes. Elles ne jetèrent pareillement qu'un coup d'œil au livre de prières de Madame Sándor Hubauer l'Aîné née Mária Süle, dont l'intérêt était pourtant qu'il était rempli de recettes de cuisine manuscrites. Mais la vitrine suivante, dans laquelle on pouvait déjà voir Sándor Hubauer en personne, à l'âge de huit mois, couché sur le ventre et nu comme un ver, remporta un plus franc succès.

- Dieu, qu'il est mignon - soupira une jeune fille, en laquelle vibrait déjà la future mère.

Et voici le seau en tôle tout cabossé du petit Hubauer, sa petite pelle, sa brouette. Une de ses dents de lait. Son certificat de vaccination antivariolique. Une sienne petite paire de lunettes à laquelle il manque un verre (comme chacun sait, Sándor Hubauer fut myope jusqu'à l'âge de quinze ans, mais sa vue se corrigea par la suite).

- Vous aussi, les filles - fit observer la professeure -, vous devez vous rendre scrupuleusement à l'examen ophtalmologique périodique.

Dans la vitrine suivante se trouvait un calepin usé.

- Dès sa prime jeunesse, Sándor Hubauer nota au centime près toutes ses dépenses... Ceci par contre est une machine à broder.

Les jeunes filles s'émerveillèrent, mais ce n'était qu'un vieux modèle de la manufacture Omag, mû par les jambes, d'une largeur de champ de huit millimètres. C'est sur cette machine à broder que - tandis que Hubauer se battait en vain pour que ses projets ambitieux deviennent réalité - son épouse travaillait du matin au soir. C'est grâce à ce labeur mal rémunéré, la broderie de monogrammes de huit millimètres, qu'elle put à grand peine assurer le quotidien de sa famille... Ô bénie, ô vénérable machine à broder ! Sans elle, avec seulement les maigres émoluments de portier de Hubauer, est-ce qu'une famille de quatre personnes aurait pu s'en sortir ?

- És milyen természetűek voltak azok a nagyra törő tervek? - érdeklődött az egyik tájékozatlan diáklány.

- Sokfélék - mondta a portás. - Az áttekinthetőség kedvéért három csoportba osztjuk őket: gazdasági, politikai és tudományos természetű elgondolásokra.

Sajnos, az idő rövideje miatt e sokféleségből épp csak mutatóba sikerült valamit összeszedni. Hubauer tudományos munkássága még feldolgozásra vár: annyi bizonyos, hogy a holdrakéta gondolata (az oroszokat messze megelőzve) megfordult a fejében, nemkülönben a napenergia felhasználása. (Ő óriási méretű sztaniolzacskókra gondolt, melyekben a nap energiája, valahogy úgy, mint a sült gesztenye melege, elraktározható.) Ami Hubauer politikai nézeteit illeti, ezekről írásbeli feljegyzés alig maradt fenn, a baráti beszélgetések pedig részben feledésbe merültek.

- Milyen kár! És miben álltak ezek a nézetek? - kérdezte a tanárnő. Rá kellett szólnia a lányokra, mert fecsegni kezdtek.

- Mint ismeretes, Hubauer bátor békeharcos volt. Egyszer, felesége legnagyobb rémületére, öklét rázta a bevonuló német csapatok felé. A katonaságtól megszökött, és hamis papírokkal bujkált: a hetes vitrinben látható „Nyílt parancs” is ilyen ügyes hamisítvány, az aláírás Hubauernétől származik. Vakmerősége hajmeresztő volt; a háború vége felé, hamis papírokkal a zsebében, egy vendéglő kerthelyiségében, mely a detektívek megfigyelése alatt állt, fennhangon kijelentette: „Hitler napjai meg vannak számlálva!” A szomszéd asztaltól oda is néztek.

- Detektívek? - érdeklődött egy lány.

- Et de quelle nature étaient ces ambitieux projets ? - s'enquit une des lycéennes, intéressée mais ignorante du sujet.

- De toutes sortes - dit le concierge. - Par mesure de clarté, nous les répartissons en trois groupes : les idées économiques, les politiques et celles de nature scientifique.

Malheureusement, en raison du manque de temps, c'est juste un petit échantillon de cette diversité qui fut entraperçu. Les travaux scientifiques de Hubauer attendent encore une application : une chose est sûre, c'est dans son esprit que germa l'idée de la fusée lunaire (avec une grande longueur d'avance sur les russes), de même que l'exploitation de l'énergie solaire (c'est lui qui imagina des sachets en aluminium de taille gigantesque, dans lesquels on pourrait emmagasiner l'énergie du soleil, comme en quelque sorte la chaleur des marrons grillés). En ce qui concerne les idées politiques de Hubauer, il en subsiste très peu de notes écrites ; quant aux conversations avec ses amis, elles ont pour partie sombré dans l'oubli.

- Quel dommage ! Et en quoi consistaient ces idées ? - demanda la professeure. Il importait qu'il en dise un mot aux filles car elles commençaient à se dissiper.

- Comme chacun sait, Hubauer lutta courageusement pour la paix. Une fois, à la plus grande frayeur de sa femme, il montra le poing en direction des troupes d'invasion allemandes. Il esquiva le service militaire en s'enfuyant avec de faux papiers : l'"ordre ouvert" que l'on peut voir dans la vitrine numéro sept fait partie de ces habiles contrefaçons, la signature provient de Madame Hubauer. Sa témérité était épouvantable ; vers la fin de la guerre, avec de faux papiers en poche, dans un jardin de restaurant placé sous la surveillance de détectives, il déclara à voix haute : "Les jours d'Hitler sont comptés !". Les occupants de la table voisine tendirent l'oreille.

- Des détectives ? - demanda une fille avec curiosité.

- Szerencsére csupa ismerősök. De Hubauer olyan ember volt, aki ugyanezt mondja akkor is, ha detektívek hallják.

A lányok megborzongtak. Aztán továbbsereglettek a következő tárlóhoz, melyben egy kis játék mozdony állt.

- A „Hazádnak rendületlenül” kombinált spórkassza - magyarázta a portás egy fájó mosollyal, ami annak szólt, hogy egy nagyra törő szellem merész terveiből mindössze egy ilyen ujjgyakorlat maradt fenn, melyet ő maga is csak szeszélynek szánt. És még emellett is ott látható a Szabadalmi Hivatal elutasító végzése!

- Mit jelent az, hogy „kombinált”? - érdeklődött a tanárnő.

- Ha pénzt dobnak bele, a szerkezet azt éneklí: „Hazádnak rendületlenül!”

Egy lány pénzt dobott be a mozdonyba. Vártak, de nem hallottak semmit.

- Nem működik - mondta a portás.

- Mindegy - magyarázta a tanárnő. - Ez a találmány nemcsak takarékoságra, hanem hazafias gondolkodásra is nevel.

- És sohasem akadt neki pártfogója? - kérdezte egy lány.

- Soha. Magányosan, meg nem értve öregedett meg.

- Egyetlen terve se valósult meg?

- Ebben az országban? - legyintett a portás. - Nálunk így múlik el egy emberi élet.

- Par chance, c'étaient simplement de vieilles connaissances. Mais Hubauer était le genre d'homme à dire la même chose devant des détectives.

Les adolescentes en eurent des frissons. Puis elles se propulsèrent en masse vers la vitrine suivante, dans laquelle se trouvait une petite locomotive jouet.

- Il combina "De ta patrie l'inébranlable défenseur !" ¹ sous forme d'une tirelire - expliqua le concierge avec un sourire douloureux, lequel exprimait que, de tous les projets audacieux d'un ambitieux esprit, il ne restait trace que d'un seul en tout et pour tout, une sorte d'exercice de style que lui-même considérait comme un caprice. Et encore pouvait-on voir là, à côté de lui, la décision de rejet de l'Institut des Brevets.

- Qu'entendez-vous par "il combina" ? - interrogea la professeure.

- Si vous jetez de l'argent dedans, le mécanisme se met à chanter "De ta patrie l'inébranlable défenseur !"

Une fille jeta une pièce dans la locomotive. Elles attendirent, mais n'entendirent rien.

- Il ne marche pas - dit le concierge.

- Peu importe - expliqua la professeure. Cette invention n'inculque pas seulement l'économie mais encore le patriotisme.

- Et il n'a jamais trouvé de protecteur ? - demanda une fille.

- Jamais. C'est dans la solitude qu'il mourut, sans comprendre.

- Pas même un seul de ses projets n'a vu le jour ?

- Dans ce pays ? - fit le portier avec un geste désabusé. Chez nous, c'est ainsi que passe une vie humaine.

¹ *Hazádnak rendületlenül* sont les premiers mots de *Szózat* (Appel), un poème patriotique de Mihály Vörösmarty écrit en 1836, mis en musique en 1840 et devenu par la suite l'hymne national "en second" de la Hongrie.

Mindenki hallgatott. Meglegyintette őket a nemzeti tragédia szele.

- Ez pedig: Gagarin őrnagy! - mutatott egy színes képre a portás.

- Ismerték egymást?

- Sajnos, nem.

- Kinek a hibájából?

- A találkozás nem jött létre - mondta kitérően a portás. Már csak egy vitrin volt hátra.

- Ez az a Dolgozó Hetijegy, mellyel munkába járt... Hubauer Sándor szerényen és visszavonultan élt, nem kért, nem is várt kiváltságokat. Reggelije: fél liter tej, tíz deka parizer, kenyér.

Körüljárták a tejet, parizert, kenyeret. Volt, akinek könnybe lábadt a szeme.

Elköszöntek, sorba álltak, kivonultak. Egy hét múlva dolgozatot írtak: „Mit láttam a budapesti tanulmányi kiránduláson?” Az ifjúságot csak látványos dolgok lelkesítik; oldalakat írtak a Mátyás-templomról, egy önkiszolgáló büféről, az Országzászlóról... A Hubauer Sándor Emlékkiállításról alig valamit. Ilyenek ezek a mai fiatalok.

De nem baj. Majd egyszer. Majd húsz, harminc év múlva. Majd negyven év múlva. Akkor majd eszükbe jut Hubauer!

Tout le monde se tut. Le vent de la tragédie nationale les effleura.

- Voici le commandant Gagarine ! Le concierge montrait un portrait en couleur.

- Est-ce qu'ils se connaissaient ?

- Hélas, non.

- De qui est-ce la faute ?

- La rencontre n'eut pas lieu, dit le concierge évasivement. Il ne restait plus qu'une vitrine vers l'arrière.

- Voici la carte hebdomadaire d'employé avec laquelle il se rendait à son travail... Sándor Hubauer menait une existence humble et ascétique, il ne demandait, n'attendait même aucun privilège. Son petit déjeuner : un demi-litre de lait, cent grammes de cervelas, un pain.

Elles firent cercle autour du lait, du cervelas, du pain. Il y en eut une, dont les yeux s'emplirent de larmes.

Elles prirent congé, se mirent en rang, s'en allèrent. Au bout d'une semaine, elles eurent une interrogation écrite : "Qu'ai-je vu pendant la sortie scolaire à Budapest ?" La jeunesse ne s'enthousiasme que pour le spectaculaire ; leurs copies portaient sur l'Eglise Mátyás², une cafétéria libre-service, le drapeau du pays... Sur l'Exposition commémorative Sándor Hubauer, à peine une allusion... Ils sont comme ça, ces jeunes d'aujourd'hui.

Mais ce n'est pas grave. Plus tard, un jour ou l'autre. Ce sera dans vingt ans, dans trente ans. Ou peut-être quarante. Un jour viendra, où elles se souviendront de Hubauer !

² La principale église catholique de Buda, vieille de huit siècles et portant le nom du Roi Matthias Ier Corvin (1443-1490), qui la fit agrandir.